

Nowe idee: konserwatyzm, liberalizm.

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Emanuel Rostworowski, *Historia Powszechna. Wiek XVIII*, Warszawa 2000, s. 940–941.
- Źródło: *LIBERALIZM*, [w:] John Stuart Mill, *O wolności*; Tytuł oryginału: *On Liberty*, oprac. Wydawnictwo Naukowe PWN, Londyn 1859.

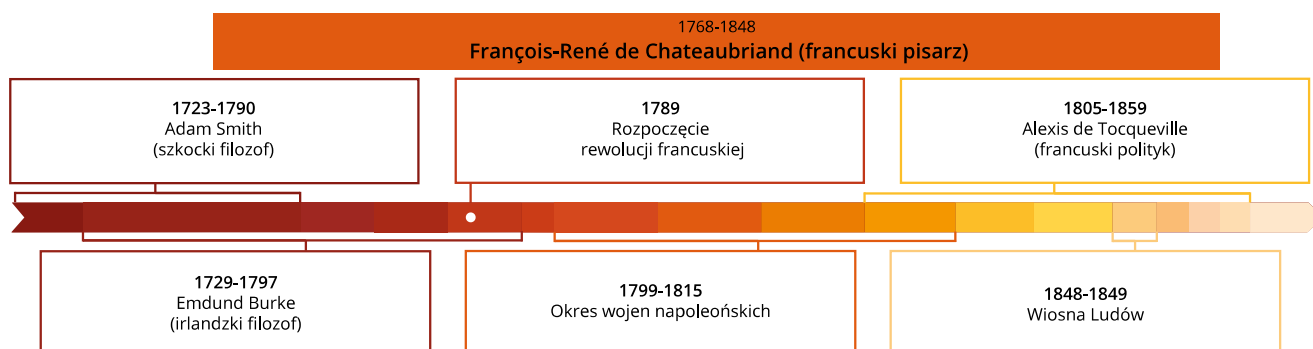
- Źródło: *KONSERWATYZM*, [w:] Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji, dynie, Oryginalnie pod tytułem "Reflections on the Revolution in France"*, oprac. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Londyn 1790.
- Cytat za: R. Scruton, *Co znaczy konserwatyzm*, Poznań 2002, s. 48.

Nowe idee: konserwatyzm, liberalizm.

Salon Madame Geoffrin w 1755 na obrazie Gabriela Lemmonnier z 1812 roku.
 Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Czy liberalizm niesie ze sobą „wolność” i „postęp” a konserwatyzm – „zacofanie” i niechęć do jakichkolwiek zmian? W jaki sposób XIX-wieczni twórcy tych ideologii pojmowali wolność, równość i porządek społeczny? Jak wyglądała według nich kwestia sprawowania władzy? Dlaczego ten zasadniczy podział ideologiczny przetrwał do czasów współczesnych? Czy można być trochę konserwatystą, a trochę liberałem? A kim Ty jesteś?

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Będziesz potrafił rozpoznać i odróżnić poglądy konserwatywne od liberalnych.

- Rozstrzygniesz, czy słusznie liberałowie utożsamiani są z postępowaniem, a konserwatyści ze wstecznością.
- Wskażesz czołowych twórców ideologii konserwatywnej i liberalnej.
- Zadeklarujesz się jako konserwatysta lub liberał, odnosząc się do zasad każdej z tych ideologii.

Przeczytaj

Geneza nowych idei

Ideologie, które w XIX w. z różnym skutkiem próbowano wprowadzić w życie, odwoływały się do przeszłości, a w dojrzałej formie funkcjonowały już u schyłku osiemnastego stulecia. Głównym motorem ich rozwoju były zmiany wprowadzone podczas Wielkiej Rewolucji Francuskiej i czasów napoleońskich. Dlatego też liberalizm kojarzony był głównie z „wolnością” i „postępem” a konserwatyzm ze starym, przedrewolucyjnym ładem i reprezentującymi go, niechętnymi zmianom, politykami.

((Emanuel Rostworowski

Historia Powszechna. Wiek XVIII

„Ostatnie dziesięciolecia XVIII wieku przyniosły wielki wzrost ilościowy literatury ekonomicznej i politycznej, które to dwie dziedziny były, jak zawsze, ściśle ze sobą związane. Kierunek różnych doktryn ekonomicznych zależał nie tylko od zróżnicowanego poziomu gospodarki krajów europejskich, lecz również od struktur politycznych i miejsca zajmowanego przez autorów pism ekonomicznych w społeczeństwie.

Tam, gdzie ekonomiści byli ściśle związani z administracją państwową, a więc przede wszystkim w Niemczech i monarchii habsburskiej, nauka ekonomii zachowała charakter interwencyjnej techniki zarządzania, skoncentrowanej wokół problemu dochodów skarbu państwa, czyli panującego. Kulturowano tu więc tradycje [merkantylizmu](#) i kameralizmu, którego najwybitniejszym przedstawicielem był w owym czasie wiedeński profesor i biurokrata żydowskiego pochodzenia, Joseph von Sonnenfelds (1732–1817). Kameralizm nie stał w miejscu; w coraz większym stopniu łączył z polityką gospodarczą politykę społeczną (zwłaszcza w zakresie reform stosunków agrarnych), zawsze jednak pozostawał bardziej administracyjną praktyką niż ekonomiczną teorią”

Źródło: Emanuel Rostworowski, *Historia Powszechna. Wiek XVIII*, Warszawa 2000, s. 940–941.

Edmund Burke. Brytyjczyk, uważany za czołowego ideologa konserwatyzmu. Sprzeciwiał się rewolucjom - uważał, że zniszczyły one ład, który zbudowało wiele pokoleń.

Zastanów się i odpowiedz, dlaczego konserwatyści uważają, iż należy postępować według tradycyjnych obyczajów i zgodnie z przyjętymi konwencjami? Jakie zagrożenie przynosi według nich przerwanie ciągłości zasad regulujących życie ludzi?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kameralizm, a w szczególności merkantylizm, o którym wspomina Emanuel Rostworowski w „*Historii powszechnej XVIII w.*”, jako część systemu poglądów ekonomiczno-politycznych w naukowym ujęciu rozpropagowany został szeroko w 1776 r. przez [Adama Smitha](#). Smith wywiódł go z łacińskiego słowa „mercari”, oznaczającego „handlować”, „prowadzić handel”. Zwolennicy merkantylizmu opowiadali się za silną władzą scentralizowanego państwa i można określić ich mianem [konserwatystów](#). Krytycy merkantylizmu i kameralizmu – tacy jak Adam Smith – ukształtowali natomiast myśl liberalną, której gospodarcza teoria rozwinęła się w Anglii i Francji w umysłach ludzi, którzy pozostawali raczej poza aparatem administracji państwowej. Dlatego też zarysowały się różnice między tymi [ideologiami](#).

Rozkwit [liberalizmu](#) i konserwatyzmu w XIX wieku oraz różnice między nimi

W poglądach głoszonych przez przedstawicieli nowych ideologii można zauważyć różnice dotyczące jednostki, jej pozycji w społeczeństwie oraz wizji państwa. W liberalizmie kluczową kwestią są idee indywidualizmu oraz wolności, które stanowią nadrzędne wartości. Przedstawiciele liberalizmu zwracali

François-René de Chateaubriand. Francuski pisarz, polityk i dyplomata. Autor „Szkicu o rewolucjach” z 1797 roku. Książka dała mu rozgłos i wprowadziła na konserwatywne salony. W 1802 roku napisał dzieło „Geniusz chrześcijaństwa”, które odbiło się głośnym echem wśród części społeczeństwa znudzonego i rozczarowanego filozoficznymi teoriami oświecenia. Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

postulują zasadę podziału władzy, suwerenności narodu i gwarancje praw człowieka. Istotne znaczenie ma dla nich określenie przez prawo granic władzy państwowej. Klasyczni myśliciele liberalizmu głosili ideę państwa, które w jak najmniejszym stopniu ingeruje w wolność i ma ograniczony zakres uprawnień. Władze państwowe powinny czuwać nad przestrzeganiem prawa przez obywateli na zasadzie „stróża nocnego”. Liberalowie głosili także hasło **leseferyzmu**. Pogląd ten przyznawał wolność jednostki w wymiarze społeczno-ekonomicznym i sprzeciwiał się ingerencji państwa w życie gospodarcze. Jedynym regulatorem gospodarki powinna być cena. Przedstawiciele liberalizmu socjalnego natomiast opowiadali się za koncepcją państwa dobrobytu oraz dopuszczali możliwość nieznacznej interwencji państwa w działanie wolnego rynku.

uwagę na prawa przysługujące jednostce wynikające z tych właśnie idei. Wolność to dla nich podstawa funkcjonowania jednostki w społeczeństwie. Klasyczni przedstawiciele liberalizmu twierdzili, iż wolność słowa, swoboda wyrażania myśli, możliwość zrzeszania się to nienaruszalne prawa przysługujące człowiekowi. Głosili prawo do własności i wolność gospodarczą. Wolność miała być zagwarantowana przez nienaruszalne prawo własności, równość prawno-polityczną jednostek, prawo równych szans w podejmowaniu działalności ekonomicznej, wolność wyznania, myśli i wypowiedzi.

Liberałowie propagowali przekonanie o nadrzędności jednostki wobec społeczeństwa. Według nich społeczeństwo składa się z autonomicznych jednostek. Rolą państwa, ma być zagwarantowanie bezpieczeństwa i porządku wewnętrznego. Liberalowie

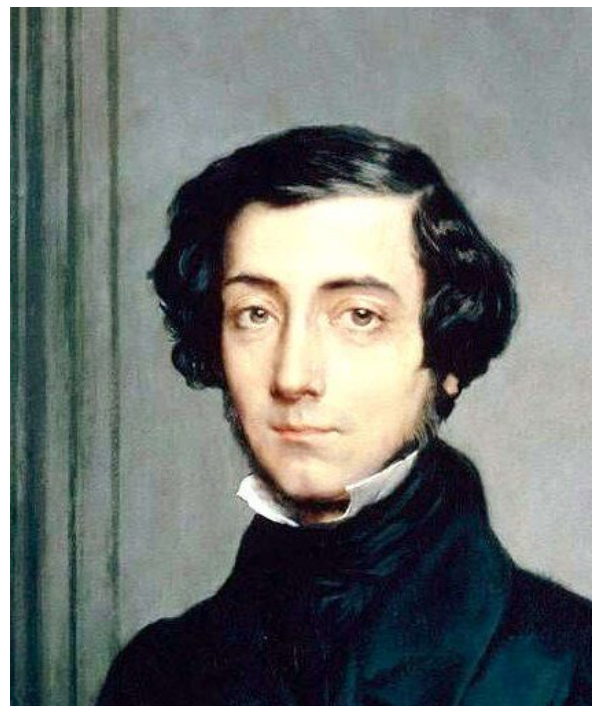

Pomnik Adama Smitha w Edynburgu. Smitha był autorem słynnego dzieła „O bogactwie narodów”, które uznaje się za biblię liberałów. Zastanów się, co może oznaczać głoszone przez Smitha hasło, że mechanizmy gospodarki powinna regulować „niewidzialna ręka rynku”?

Źródło: Stefan Schäfer, Lich, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 4.0.

Konserwatyści, odmiennie niż liberałowie postrzegali jednostkę, jej rolę oraz miejsce w społeczeństwie. Nawiązując do religii, wskazywali na słabość natury człowieka. Uważali, że człowiek nie jest doskonały.

Dostrzegali skłonność ludzi do zła. Uzasadniało to konieczność istnienia silnej władzy i potrzebę odwoływania się do autorytetów wskazujących właściwy sposób postępowania. Podobnie jak liberałowie, konserwatyści za istotne uznawali prawo do własności prywatnej. Podkreślali i akceptowali zróżnicowany charakter społeczeństwa. Krytykowali natomiast typową dla liberalizmu nadrzędność jednostki wobec społeczeństwa i negowali ideę autonomii oraz rzekomą konieczność niezależności jednostki. Według przedstawicieli konserwatyizmu społeczeństwo ma złożoną hierarchiczną budowę i stanowi całość złożoną z różnorodnych grup i wspólnot, wśród których szczególną rolę w zachowaniu i utrwalaniu tradycyjnych wartości,

Alexis de Tocqueville. Autor dwutomowego dzieła „O demokracji w Ameryce”, które uważa się za najbardziej przenikliwą analizę demokratycznego społeczeństwa politycznego. Opisywał i analizował konflikt między wolnością i równością, badał pożytki

kształtowaniu więzi czy wychowaniu człowieka odgrywa rodzina. Uważali, że jednostka, jako część społeczeństwa, powinna nie tylko realizować obowiązki wynikające z zajmowanej pozycji społecznej, ale także korzystać z przysługujących jej praw. Konserwatyści opowiadali się za koncepcją silnego państwa i od samego początku głosili zasadę rządów prawa. Celem państwa jest ochrona istniejącego ładu społecznego i nadzór nad rozwojem społeczeństwa. Konserwatyzm neguje gwałtowne zmiany, których następstwem może być rewolucja lub zniszczenie tradycyjnego porządku społecznego i tradycyjnych więzi. Porównując założenia liberalizmu i konserwatyizmu, należy zwrócić uwagę na odmienne wartości stanowiące podstawę głoszonych poglądów. W doktrynie liberalnej, która dzieli się na różne nurty, są nimi wolność i indywidualizm. Konserwatyzm za istotne uznaje tradycję, rodzinę, hierarchię. Różnice dotyczą także koncepcji jednostki, idei społeczeństwa czy wizji państwa. Pomimo tych różnic w rozważaniach współczesnych przedstawicieli obydwu doktryn można dostrzec pewne podobieństwa w odniesieniu do zasad ustrojowych i rozwiązań o charakterze gospodarczym.

płynące z samorządu i stowarzyszeń politycznych oraz relacje między państwem a Kościołami. Krytycznie oceniał niektóre aspekty demokracji, gdyż sądził, że ustrój demokratyczny może prowadzić do degradacji ludzkiej natury. Uważał, że demokrację, można i należy reformować. Za największą wartość demokratycznego społeczeństwa uznawał wolność. Zagrożenie dla niej stanowi tyrania większości.
Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

ZAŁOŻENIA LIBERALIZMU I KONSERWATYZMU W ŹRÓDŁACH

“ **LIBERALIZM**

Jedynym celem usprawiedliwiającym ograniczenie przez ludzkość, indywidualnie lub zbiorowo, swobody działania jakiegokolwiek człowieka jest samoobrona, że jedynym celem, dla osiągnięcia którego ma się prawo sprawować władzę nad członkiem cywilizowanej społeczności wbrew jego woli, jest zapobieżenie krzywdzie innych [...] Wolność jest jedynym niezawodnym i stałym źródłem reform, ponieważ dzięki niej każda jednostka może się stać niezależnym ogniskiem postępu.

Źródło: *LIBERALIZM*, [w:] John Stuart Mill, *O wolności*; Tytuł oryginału: *On Liberty*, oprac. Wydawnictwo Naukowe PWN, Londyn 1859.

“ **KONSERWATYZM**

Jedną z pierwszych i najgłówniejszych zasad uświęcających państwo i prawa jest zasada głosząca, że jego przejściowi właściciele i dożywotni dzierżawcy nie powinni działać tak, jakby byli jego wyłącznymi panami, niepomni na to, co otrzymali od przodków, i co winni są potomnym. Nie powinni sądzić, że mają prawo do

wydziedziczenia następców, ogoławania spuścizny, poprzez niszczenie wedle zachcianki całej pierwotnej tkanki ich społeczeństwa, bo postępując w ten sposób, ryzykują pozostawienie tym, którzy przyjdą po nich, ruiny, a nie mieszkalnej budowli, i uczą swych następców takiego lekceważenia ich dokonań, jakiego doświadczyły z ich strony instytucje przodków.

Źródło: *KONSERWATYZM*, [w:] Edmund Burke, *Rozważania o rewolucji we Francji, dynie*, Oryginalnie pod tytułem "Reflections on the Revolution in France", oprac. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Londyn 1790.

Słownik

Merkantylizm

system poglądów ekonomiczno-politycznych, który pojawił się we wczesnym okresie nowożytności. Wiązał się z poglądem, że posiadanie metali szlachetnych równa się bogactwu. Przyczynił się do dominacji w państwie bogacącej się warstwy kupieckiej oraz do utrzymania silnej władzy państwa terytorialnie scentralizowanego. Był to system charakterystyczny głównie dla państw zachodnioeuropejskich, które posiadały dostęp do morza oraz silną flotę np. Francji.

Konserwatyzm

doktryna, która głosi hasłach obrony porządku społecznego oraz umacniania tradycyjnych wartości, takich jak: religia, naród, państwo, rodzina, hierarchia, autorytet. Konserwatyzm obroni starego porządku ze względu na przekonanie o ewolucyjnym, a nie rewolucyjnym charakterze zmian kulturowo-politycznych. Konserwatyzm zrodził się na przełomie XVIII i XIX wieku jako próba przeciwstawienia się myśli oświecenia.

Liberalizm

ideologia i kierunek polityczny, według którego wolność jest nadrzędną wartością, ma charakter indywidualistyczny. Przeciwstawia się uciskowi i łamaniu wolności jednostki. Do podstawowych wartości liberalnych zalicza się: wartości demokratyczne, prawa obywatelskie, własność prywatną i wolny rynek. Liberalizm powstał w epoce oświecenia, jako sprzeciw wobec absolutyzmu i instytucji feudalnych.

Ideologia

zbiór wartości, przekonań, idei i poglądów opisujących i oceniających rzeczywistość. Ideologia jest podstawą działań politycznych, ekonomicznych, etycznych, religijnych i artystycznych. Wyznacza zasady postępowania ruchów społecznych i partii politycznych.

„Nocny stróż”

pojęcie związane z ideologią liberalną dotyczące działania państwa, które powinno być ograniczone do roli nocnego stróża stojącego na straży fundamentalnych zasad wolności

gospodarowania i prywatnej własności.

leseferyzm

(franc. *laissez faire* → dajcie czynić) dawanie komuś swobody działania, nie przeszkadzanie, nie pouczanie i nie wtrącanie się

Słowa kluczowe

ideologia, konserwatyzm, liberalizm, wolność, tradycja, równość, elita, Adam Smith, [Edmund Burke](#), religia, monarchia.

Bibliografia

J. Baszkiewicz, *Władza*, Wrocław 1999.

J. Buchan, *Adam Smith. Życie i idee*, Warszawa 2008.

W. Kwaśnicki, *Historia myśli liberalnej. Wolność, własność, odpowiedzialność*. Warszawa 2000.

E. Rostworowski, *Wiek XVIII*, Warszawa 2000.

R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Lublin 1984.

M. Żywczyński, *Historia Powszechna 1789-1870*, Warszawa 2001.

Leksykon politologii, pod red. A. Antoszewskiego i R. Herbuta, Wrocław 1996.

Audiobook

Polecenie 1

Zapoznaj się z audiobookiem i odpowiedz na pytanie, jakie są podstawowe różnice w założeniach konserwatyzmu i liberalizmu. Zastanów się z czego wynikają te różnice.

Konserwatyzm i liberalizm – przedstawiciele oraz ich założenia.

Konserwatyzm

Łacińskie słowo *conservare* oznacza „zachować”. Zachowawczość i niechęć do zmian były podstawą ideologii konserwatywnej. Wśród jej zwolenników byli zarówno przedstawiciele arystokracji jak i politycy oraz filozofowie. Obawiali się oni utraty dotychczasowej pozycji i przywilejów nie akceptowanych przez nowe rewolucyjne ruchy. Bali się też radykalnych i brutalnych metod wprowadzania zmian przez dopuszczone ewentualnie do władzy środowiska anarchistyczne, liberalne lub socjalistyczne. Ważnym elementem konserwatyzmu był też tradycyjny system wartości, który tak nadwyrężyła Rewolucja Francuska. Głównymi ideologami konserwatyzmu był Brytyjczyk, Edmund Burke oraz Francuz François-René de Chateaubriand. Byli oni zwolennikami powolnych, ewolucyjnych zmian zachodzących w społeczeństwie a za największą katastrofę i zagrożenie uważali rewolucję. W zapewnieniu stabilności i ciągłości procesów społeczno-politycznych pomoc miała według nich nienaruszalność własności prywatnej, przywiązanie do tradycji, zachowanie dotychczasowej roli religii i Kościoła oraz przede wszystkim – silne scentralizowane państwo, którego władza przestrzega powyższych zasad. Za najlepszą formę rządów konserwatyści uważali monarchię, w której ludzie nie są równi. Twierdzili, że powinna istnieć elita, która ma wyłączność na sprawowanie władzy i decydowania o całej społeczności. O wczesnych źródłach myśli konserwatywnej, kojarzonej ze środowiskami kościelnymi, monarchistycznymi i zwolennikami silnej władzy, mówi nam na przykład XVII – wieczny *Testament polityczny* Armanda de Richelieu – kardynała i pierwszego premiera Francji:

„Powołany na najpocześniejszy urząd, postawiłem sobie za pierwszy cel uczynić mego władcę najpierwszym na świecie. Chciałem, by był Arcychrześcijańskim i najpotężniejszym: chciałem, by został synem pierwotnym Kościoła i Europy [...]. Dwie były choroby, toczące Francję: herezje i swawola. Obydwie uleczył [król] swoim orężem a moją radą. Pierwsza choroba tak się wyodrębniła, że w granicach jednego królestwa liczono wiele państweczek. Religia tolerowana przez władców, ledwo raczyła tolerować prawowitego króla. [...].

Do starej gwardii zwolenników tradycyjnego ładu i przeciwników wszelkich ruchów rewolucyjnych zaliczyć też możemy kanclerza i ministra spraw zagranicznych Austrii, Klemensa Metternicha, premiera Prus i kanclerza II Rzeszy Niemieckiej Ottona von Bismarcka czy też brytyjskiego premiera Benjamin Disraeli. Wszyscy oni reprezentowali ludzi, którzy najchętniej wymazaliby Rewolucję Francuską z kart historii.

Ogromną rolę w dziejach myśli politycznej XIX wieku – nie tylko konserwatywnej – odegrał Irlandczyk, Edmund Burke. Był on jednym z najważniejszych teoretyków idei konserwatywnej w Europie. Burke obawiał się, że rewolucja we Francji stanie się początkiem kryzysu na świecie, więc zdecydowanie ją skrytykował, tworząc w 1790 roku dzieło *Uwagi nad rewolucją*, mające formę listu do przyjaciela. W pracy tej Burke zaznaczał, że państwo to tworzony przez historię organizm, który nie może być reformowany przez dekrety i ustawy. Przeszłości nie można wymazać i przekreślić ustawą. Trzonem państwa jest tron, religia i Kościół a rządzić może rozumna mniejszość. W jego *Uwagach nad rewolucją* przeczytać możemy między innymi: „Ludzie, którzy nigdy nie oglądali się na przodków, nie będą myśleć o potomnych.”

O roli państwa zaś, Burke pisał tak:

„Gdybym miał nakreślić kredą linię wyznaczającą jakąś granicę, to najwyraźniejszą z nich byłaby ta: państwo powinno ograniczać się do tego, co dotyczy państwa oraz tworców państwa, a mianowicie zewnętrznych instytucji swojej religii, sądownictwa, skarbu, sił wojskowych morskich i lądowych, korporacji, których istnienie uzależnione jest od gwarancji państwa, słowem do tego wszystkiego, co jest prawdziwie i słusznie publiczne, na potrzeby spokoju publicznego, bezpieczeństwa publicznego, porządku publicznego, dobrobytu publicznego.”

Jeśli chodzi o kwestie posiadania i własności Burke uważał że: „Wyróżniającą cechą własności, wynikającą ze splotu zasad jej nabywania i zachowywania, stanowi to, że nigdy nie jest rozdzielona równo.”

Liberalizm

Liberalizm (łacińskie *libertas* znaczy „wolność”) powstał na podstawie wzorców typowo oświeceniowych. Czołowymi myślicielami liberalizmu byli pochodzący z Anglii John Stuart Mill i Francuz Alexis de Tocqueville, który twierdził, że państwo powinno zapewnić swobodny rozwój jednostki. W XVIII wieku teorie liberalizmu ekonomicznego głosił Adam Smith. Uważał, że społeczeństwo to związane luźno ze sobą jednostki, które powinny łączyć ze sobą stosunki ekonomiczne w oparciu o zasady wolnej konkurencji.

O początkach liberalizmu pisze profesor Żywczyński:

„Liberalizm dziewiętnastowieczny jest dzieckiem oświecenia. Liberalizm był ideologią, w której punktem wyjścia była autonomia człowieka w stosunku do otaczającego go ustroju politycznego, społecznego i gospodarczego. I jako ideologia, i jako działalność liberalizm wystąpił najpierw w dziedzinie politycznej. Najwyraźniej przejawiało się to na początku Rewolucji Francuskiej, która rozpoczęła się pod hasłem liberalizmu, choć nazwy tej jeszcze nie używano. Ideologię liberalną burżuazja stosowała jednak także w dziedzinie gospodarczej, a potem również w dziedzinie religijnej, kulturalnej, a nawet narodowej, stąd też można mówić o liberalizmie gospodarczym, religijnym, kulturalnym, narodowym itd. W każdym kraju wyglądało to, oczywiście w zależności od miejscowych warunków, inaczej, poza tym z biegiem czasu różne formy liberalizmu uległy ewolucji, ale zawsze wspólne dla nich wszystkich było dążenie do zagwarantowania nie skrepowanej swobody jednostki. Konsekwencją tego punktu wyjścia musiało być jednak także dążenie do oparcia stosunków publicznych na innej podstawie niż ta, która doprowadziła do nierówności i do skrepowania części społeczeństwa. Tą nową podstawą miało stać się prawo, które powinno obowiązywać zarówno panującego, jak i jego poddanych, a zarazem gwarantować stałość stosunków w państwie. Ale ponieważ w społeczności ludzkiej wszyscy powinni być wolni i równi (odrzucono przecież ustrój stanowy), przeto i prawa obowiązujące wszystkich mieli stanowić wszyscy. Dlatego też liberałowie polityczni starali się wszędzie wprowadzić

ustrój konstytucyjny, wolność prasy, słowa, zebrań publicznych, zwalczali cenzurę i przywileje stanowe, z tego samego powodu domagali się także swobody religijnej i w ogóle wolności sumienia. Państwo – zdaniem liberałów – powinno się ograniczyć tylko do pilnowania porządku i mienia obywateli.”

Myśliciele tacy jak Thomas Hobbes czy John Locke sformułowali zasadę pochodzenia władzy od ludu, ale także przyjmowali koncepcję prawa naturalnego i umowy społecznej. Kiedy monarcha staje się tyranem, oznacza to zerwanie umowy społecznej, która chroni prawo do życia, wolność i własność jako prawa naturalne. Brytyjsko - amerykański liberalny publicysta Tomas Paine w latach 1791 i 1792 opublikował dwa tomy książki *Prawa człowieka*, w której opowiadał się za zasadą suwerenności ludu, domagał się zniesienia przywilejów rodowych i klasowych, wprowadzenia republiki demokratycznej i powszechnego prawa wyborczego. Dzieło, będące odpowiedzią na tezy Burke'a, stało się bardzo popularnym przewodnikiem życia społecznego dla rzemieślników i robotników a ich autor musiał uciekać z Anglii do Francji. Niebawem nowoczesny liberalizm miał się ściśle związać nie tylko z ideami oświecenia – ale i ze zdobyczami Rewolucji Francuskiej. Liberałowie twierdzili, że to lud powinien wybierać dla siebie system rządów i ustrój. Odrzucali oczywiście monarchię absolutną i wszelkie formy rządów, które tłumiłyby ludzką wolność i swobodę działania. Republika była dla teoretyków myśli liberalnym optymalnym ustrojem. Nie odrzucali oni jednak konstytucyjnej monarchii parlamentarnej, w której najważniejsza była wola większości. Liberałowie w dość naturalny ze względów ideologicznych sposób popadli w konflikt z Kościołem, który dążył do wpływania na światopogląd ludzi i nadzorował w wielu państwach system szkolny.

W XIX wieku wzorcowym państwem, w którym przyjęto szerokie spektrum liberalnych zasad były Stany Zjednoczone. Kraj ten gwarantował swobodny rozwój każdemu obywatelowi, co w 1776 roku zapisano w *Deklaracji niepodległości* oraz w *Konstytucji USA*.

Źródło: *Wiek XVI–XVIII w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów*, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 1997;

James Buchan, Adam Smith, *Życie i idee*, Warszawa 2008;

Emanuel Rostworowski, *Wiek XVIII*, Warszawa 2000;

Mieczysław Żywczyński, *Historia Powszechna 1789-1870*, Warszawa 2001.

Polecenie 2

Jak myślisz, jaką rolę w ukształtowaniu się XIX-wiecznego liberalizmu i konserwatyzmu odegrała rewolucja francuska? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Zastanów się, do której ideologii pasują zdania umieszczone w tabeli. Zdecyduj i dopisz: konserwatyzm lub liberalizm.

Zdania	Ideologia
Najwyższą wartością jest wolność jednostki, a jedyną granicą wolności jest wolność drugiego człowieka.	
W każdym społeczeństwie muszą istnieć naturalne elity, które posiadają mandat do podejmowania decyzji w imieniu ogółu. Głos elity nie może równać się głosowi ogółu.	
Państwo powinno ograniczyć się do zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego. W żadnym wypadku nie może ingerować w regulowanie gospodarki.	
Konieczne jest zachowanie systemu	

wolnorynkowego,
poszanowania tradycji
i tradycyjnych zasad
moralnych w życiu
państwa.

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z tekstem źródłowym i odpowiedz na pytanie. Jaką rolę według konserwatystów miał odgrywać fakt ukonstytuowania władzy? Czym dla władzy w ujęciu konserwatystów miała być konstytucja?

” O konserwatyzmie

Konserwatyści uważają, że bez władzy państwa nie może być autorytetu państwa, toteż będą dążyli do ugruntowania i umocnienia tej władzy w starciu ze wszystkimi siłami, które się tej władzy sprzeciwiają. Pragną oni jednak, aby władza nie stała na forum politycznym naga, lecz odziana w konstytucję, aby działała zawsze za pośrednictwem odpowiedniego systemu prawnego, wtedy bowiem jej poczynania nie będą sprawiały wrażenia barbarzyńskich ani ciemnościelskich, lecz zawsze kontrolowanych i nieuchronnych, będą się jawiły jako wyraz cywilizowanej żywotności, która budzi lojalność. Dlatego też konstytucja, razem ze wspierającymi ją instytucjami, zawsze będzie leżeć u sedna konserwatywnego myślenia. Konserwatyści pokładają wiarę w urządzeniach znanych i sprawdzonych, dążąc do zapewnienia im takiego autorytetu, aby składały się na akceptowaną i obiektywną sferę publiczną.

Cytat za: R. Scruton, *Co znaczy konserwatyzm*, Poznań 2002, s. 48.

Ćwiczenie 7

Do podanych nazwisk myślicieli i polityków liberalnych oraz konserwatywnych dopasuj dzieła, których byli autorami.

<cite>„Testament polityczny”</cite>, <cite>„Geniusz Chrześcijaństwa”</cite>, <cite>„O bogactwie narodów”</cite>, <cite>„O demokracji w Ameryce”</cite>, <cite>„Uwagi nad rewolucją”</cite>,

Alexis de Tocqueville	
Adam Smith	
François de Chateaubriand	
Edmund Burke	
Armand Jean Richelieu	

Ćwiczenie 8

Dla której ideologii charakterystyczne jest określenie państwa jako „nocny stróż”? Wyjaśnij, co oznacza to określenie.

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Nowe idee: konserwatyzm, liberalizm.

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX wieku, uwzględniając ich przedstawicieli;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- potrafi rozpoznać i odróżnić poglądy konserwatywne od liberalnych;
- rozstrzyga, czy słusznie liberałowie utożsamiani są z postępem, a konserwatyści ze wstecznictwem;
- wskazuje czołowych twórców ideologii konserwatywnej i liberalnej;
- deklaruje się jako konserwatysta lub liberał, odnosząc się do zasad każdej z tych ideologii.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Nowe idee: konserwatyzm, liberalizm.”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel odczytuje wyświetlony na tablicy temat lekcji oraz cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie” i poleca uczniom lub wybranej osobie, aby sformułowała kryteria sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu, weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Nauczyciel poleca jednemu z uczniów, aby zaproponował swoje skojarzenia z tematem lekcji.

Faza realizacyjna:

1. **Praca z multimedialnym („Audiobook”).** Nauczyciel czyta polecenie 1: „Zapoznaj się z audiobookiem i odpowiedz na pytanie, jakie są podstawowe różnice w założeniach konserwatyizmu i liberalizmu. Zastanów się z czego wynikają te różnice.” i poleca

uczniom, aby w parach wykonali zadanie w oparciu o wskazówki zawarte w e-materiale.

2. Nauczyciel prezentuje treść polecenia nr 2 „Jak myślisz, jaką rolę w ukształtowaniu się XIX-wiecznego liberalizmu i konserwatyzmu odegrała rewolucja francuska? Uzasadnij swoją odpowiedź.”, a następnie uczniowie wykonują je indywidualnie. Omówienie zadań jest prowadzone przez nauczyciela i następuje bezpośrednio po wykonaniu przez uczniów polecenia.
3. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Każda z grup wykonuje po dwa wskazane przez prowadzącego ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się”. Wspólnie weryfikują odpowiedzi, nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca:

1. Jako podsumowanie lekcji „Nowe idee: konserwatyzm, liberalizm.” nauczyciel może wykorzystać zdania do uzupełnienia, które uczniowie również zamieszczają w swoim portfolio: Przypomniałam/Przypomniałem sobie, że... Co było dla mnie łatwe... Czego się nauczyłam/nauczyłem... Co sprawiało mi trudność...
2. Na zakończenie nauczyciel dokonuje oceny pracy wylosowanej osoby.

Praca domowa:

1. Opracuj podsumowanie tematu „Nowe idee: konserwatyzm, liberalizm.” w formie pytań do krzyżówki.

Materiały pomocnicze:

- J. Baszkiewicz, *Władza*, Wrocław 1999.
- J. Buchan, Adam Smith. *Życie i idee*, Warszawa 2008.
- W. Kwaśnicki, *Historia myśli liberalnej. Wolność, własność, odpowiedzialność*. Warszawa 2000.
- E. Rostworowski, *Wiek XVIII*, Warszawa 2000.
- R. Tokarczyk, *Współczesne doktryny polityczne*, Lublin 1984.
- M. Żywczyński, *Historia Powszechna 1789-1870*, Warszawa 2001.
- *Leksykon politologii*, pod red. A. Antoszewskiego i R. Herbuta, Wrocław 1996.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z informacjami w sekcji „Audiobook”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.